

alföld-díjasok, 2018

HANSÁGI ÁGNES

Amikor ifjú kutatóként belevágtam fejszémet első nagyobb fámba, kísérletet téve a szakszerű irodalomértelmezésre, meghatározó, fölemelő, lenyűgöző s egyben természetesen az utánozhatatlanság érzete miatt rettentő tapasztalat volt szembesülni Hansági Ágnes tudós dolgozatával, hiszen az általam akkor megcélzott könyvet, Márai Sándor *A gyertyák csonkig égnek* kisregényét úgy olvasta *Az Ixion szindróma – Identitás és kánon a romantikában és a modernségben* című könyvében, ahogyan én is szerettem volna, s ahogyan mindazodáig egyetlen más szerző sem tette. Alapvetően három dolog tett rám mély benyomást Hansági Ágnes kötetbéli tanulmányaiban, s ezeket az impressziókat máig is hitelesnek érzem.

Elsőként a tárgyválasztás széles körét kell szóba hozni, azt, hogy egy viszonylag tág irodalmi mezőn belül képes rendkívül szakszerűen mozogni, s professzionálisan hozzászólni. Érdemes végigtekinteni legutóbbi, idén megjelent könyve, a *Láthatatlan limesek* tartalomjegyzékén. A klasszikus irodalmi szerzők, például Kemény Zsigmond mellett ott vannak az irodalmi modernségek reprezentánsai (Babits Mihály, József Attila, Esterházy Péter); a szerző bátran s hatékonyan lép párbeszédbe a lírai, prózai műnemek darabjaival és a teoretikus szövegekkel, a megközelítéseiben pedig a történeti, kontextuális és szövegközeli odafordulás egyaránt érzékelhető. Szó sincsen azonban arról, amit esetleg föl lehetne róni hasonló helyzetekben, hogy valamiféle módszertani alaprutin segítségével egy kaptafára alkalmazna egyetlen értelmezési metódust az egyébként különféle szövegekre, érzéketlenül a művek eltérő történeti és társadalmi kontextusára, hagyományba ágyazottságára. Nagyon is érzékelhető nála a szövegek iránti alázat és a rájuk fordított figyelem, amely egyaránt megnyilvánul a hozzájuk történő szoros és kíváncsi odahajlásban, de körülményeik, helyzetük, világba vetettségük iránti érdeklődésben is. Hansági Ágnes gondoskodóan bánik azokkal a művekkel, amelyek rábízhatnak.

Második megfigyelésem az volt, hogy az irodalmi olvasás nem pusztán a szövegeknek önmagukban vett „elemzését” jelenti, hanem egyfelől a kor és korszak, másfelől a művet behálózó irodalmi mező tanulmányozását is magában foglalja. Eleinte ez leginkább a kánon és kanonizáció, valamint a korszakküszöbök problémáinak előtérbe kerülését jelentette nála, de ez egyre inkább kiegészült munkásságában magának a kulturális, illetve szűkebb értelemben vett irodalmi intézményrendszerek kialakulásának tekintetbe vételével, e rendszereknek mint a művek lényeges kontextusának a megértésével. A médiumtörténeti szempontok, az irodalmat körülvevő gazdasági folyamatok és kultúripar vizsgálatának jegyében vált lehetségessé számára például Jókai Mór életművének újraértése is, miként az például *Tárca – regény – nyilvánosság* című könyvében megmutatkozik.

Végül, harmadszor tanulmányainak nyelve és retorikája volt rám hatással: a világos vonalvezetés, a megértésre törekvés szándéka, a tudás átadásának mikéntje. S ezen túl, az *Ixion*-könyvben mindenekelőtt Ady Endre *A bosszú hársfa-sor* című versének olvasatában az, hogy a tanulmány intellektuális ereje részesít valamiképp a mű érzéki befogadásának tapasztalatában is. Nem hatáskeltő retorikai fogások révén, hanem a mélyebb megértés revelációjának élménye által. S ha Hansági Ágnes legutóbb az *Alföldben* közölt nagyszerű gyerekirodalmi kritikáját olvasom, ismét csak megértem régi önmagam régi-új lenyűgözöttségét, s az Ady-vers soraival nyugtázom: „És a világ nem változott.”

LAPIS JÓZSEF

VALASTYÁN TAMÁS

Valastyán Tamás irodalomértelmezői munkássága szemléletes példáját nyújtja annak, hogy a bölcsésztanulmányok során a filozófiai stúdium távolról sem önkörükben mozgó, életidegen szakszövegek olvasását jelenti, hanem olyan, a szó szoros értelmében pótolhatatlan vértettségét nyújt, ami meghatározó szépirodalmi művekkel való találkozás felforgató eseményszerűségét teszi a maga pompájában megtapasztalhatóvá, így saját olvasói reakcióink, végső soron önmagunk jobban értéséhez járul hozzá. Meglehet, egy adott könyv, sőt nem ritkán írásművészet immanens működőmódját firtató elmélyült vizsgálódás során akár szem elől is téveszthetnénk azt a fontos, Valastyán Tamás szinte minden sorából kiszüremkedő jellegzetességet, ha nem figyelmeztetne ő maga is a meglehetősen ars poetikus *A keresés ritmusa* című könyvében, hogy ti. „[m]indnyájan saját magunk olvasói vagyunk” (14.), vagyis a tárgyra fókuszálás irányát, mikéntjét valójában, folytatva a gondolatmenetet, az „önmagunkkal folytatott végtelen beszélgetés” dialogikus diszpozíciója határozza meg. Csodálatra méltó, ahogy a mindenkori olvasás e fontos alaptételét egy Novalis és Friedrich Schlegel nyomán a koraromantikus filozófiai és művészeti gondolkodás sűrűjébe vezető monográfia lapjain lelhetjük fel, mintegy igazolásaként annak, a szerzőt oly jól jellemző szemléletnek, mely szerint nem önmagában valóként érdekes egy írásmű, legyen az Kant vagy éppen Borbély Szilárd, Valastyán Tamás mindig vissza-visszatérő hőséneke munkája, hanem az, ami ebben a kiszámíthatatlan, az ént folyton újrendező értelmezői eseményként leírható kétirányú olvasásfolyamatban feltárul.

Ez a kettős vértettség tehát, vagyis az irodalmi mezőnyben való tájékozottság, a szövegszemiózis finom technikája, melyet nem mellékesen egykori Alföld Stúdiósként, majd rendszeressé váló kritikusi tevékenysége során mélyített el, valamint az értelmezés menetét mindig termékenyen továbblendítő, a tárgyat új megvilágításba állító filozófiai olvasottság, noha, állítja a szerző, utóbbi sajátos módon, természetéből adódó kalkulálhatatlansága, a „bizonytalanságnak-kitettsége” okán éppenséggel „vértetlenségként” tűnik is elénk, már önmagában garanciája lehetne mondandója súlyának. Mégis, ami számomra igazán mérvadóvá tette Valastyán Tamás filozófiai témájú és irodalomkritikai írásait, az a szakszerűség mö-

gött megbújó, soha meg nem tagadott szenvedélyes olvasó attitűdje. Azé az elemzőé, akit elsősorban a keresés izgalmá tart mozgásban, nem pedig a megtalálás efemer öröme. Mert mi mással lehetne magyarázni az elmúlt huszonöt év – kritikusi berkekben már-már ritkaság számba menő – nem szűnő kíváncsiságát, a fáradhatatlan neki-buzdulást egy-egy fősodorbeli alkotó (pl. Szijj Ferenc, Kemény István és főleg Borbély Szilárd) új könyvének vagy periférián lévő szerzők (mint Baka István és Szentkuthy Miklós) tágabban értett művészetének, gyakorta olyan távlatokat nyitva meg, melyek jócskán túl is mutatnak egy-egy mű kritikai igényű feltárásán. Valastyán Tamás nemcsak problémaérzékes, a műalkotás általi megszólítottásra reflektáló, a felvetett, szakszerűen körüljárt kérdések közvetíthetőségére is kimondottan ügyelő értelmezőként lehet megérdemelten az idei Alföld-díjazottak sorában, hanem mert „olvasói szözmötölései”, ahogy ő maga egy helyen említi, újra és újra emlékeztetik a hétköznapi könyvbarátot éppúgy, mint a gyakorló kritikust a mindenkor hermeneutikai szituáció izalmára, arra, ami az övéhez hasonló kíváncsisággal vegyes nyitottság révén az ember számára az olvasás eseményében megadatik.

HERCZEG ÁKOS

VÖRÖS ISTVÁN

„Minden vers: hazugság.” – ezzel az elsőre radikálisnak ható állítással indul a *Csak körbe, körbe* című szöveg, mégpedig az idén harminc éve megjelent debütáló Vörös-kötet, a *Só, kenyér* (1988) élén, s aztán *A közbülső ítéletben* (1993) ugyanilyen kiemelt pozícióba kerülve.

A kettősponttal kettészelt mondat a referenciális olvasásmód problematikus voltára figyelmeztet, s ezzel a metareflexív gesztussal a nyelv figuratív működését érzékelteti. De aztán a versbeszéd egy rég elavult, ám mindmáig közkézen forgó költészetfelfogást is játékba hoz, amikor a rímekeket – a versek jelölőjeként – az élet kifosztására képesnek tekintti, elbizonytalanítva ezzel az első kijelentés érvényességét: „Már régóta féltém emlékeim tőlük, s rettegek, / hogy a képzelet kivilágítatlan utcáit járva / egyszercsak közrefogják / gyanútlan titkaimat a rímek, / s mindenüket elveszik.” A poétikus működésnek alárendelt versszubjektum pedig eszerint kényszeres, ismétlődő mozgásra ítéltetne: „Végtelenhosszú napok / jönnének aztán, / mikor legújabb soraim ütemére / csak körbe-körbe járkálnék a szobámban, / mint zúzott arcú rab / a börtönudvaron.”

Mind az első szakaszba foglalt ellentétben, mind a vers zárlatául szolgáló, a kiszolgáltatottságot érzékeltető hasonlatban felismerhetjük ugyanakkor az ironia működését. Az én feltételes mozgására a második versszak a versritmus eredményeként utal, s ezzel lényegében megfordítja az életvilág és a szöveg közti kauzális viszony hagyományosan feltételezett irányát. Ezúttal a versritmus lesz a testi működést meghatározó ok. Ugyanakkor a *Csak körbe, körbe* sem rímekeket, sem pedig más, az ütemhangsúlyos verseléshez köthető ritmustényezőket nem alkalmaz. Vörös legjobb szövegeiben a közérthetőség ellenére is gyakran találni ilyen, a jelentésszóródást előidéző megoldásokat.

Ha egy hirtelen ugrással kívül kerülünk e szoros olvasásra csábító vers hatókörén, s merünk nagy szavakkal élni – ahogy azt a Vörös-versek beszélője is gyakran teszi –, megállapíthatjuk, hogy költőnk éli az irodalmat, mindent alávetve annak, az irodalmi intézményrendszerhez köthető tevékenységeiből szerveződnek ritmikus egységekké mindennapjai. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen – ahol most docensi pozícióban dolgozik – még 2004-ben indította el a Kreatív Írás programot Lackfi Jánossal. Volt tanítványaik közül azóta sokan az *Alföld*nek is rendszeres szerzőjévé váltak, a kezdeményezés pedig a hazai szépíráskurzusok fő mintája lett. Vörös szerint az írás igenis tanítható, akárcsak a fordítás, amelyről ugyancsak rendszeresen tart kurzusokat. Persze ezt sem csak oktatja, hanem magas színvonalon műveli is, ezt igazolja, hogy több fordítói díjjal ismerték már el – számos cseh költő mellett Vladimír Holan verseit is átültette magyarra, amiért például Premia Bohemica-díjban részesítették. Az *Alföld* 2016/8-as számának fordításblokkját Petr Maďera cseh, Ernest Wichner német, valamint Eva Luka szlovák szerzők verseivel gazdagította, a 2018/8-asét pedig Aleš Šteger és Kristina Kočan szlovén költőkével. Számos fontos fordításkötet elkészítésében is közreműködött az évek alatt (pl.: *Akhilleusz és a teknőc – Kortárs cseh és morva költők*, 1996). A tanítás és fordítás mellett lapszerkesztőként is aktív, jelenleg a *Vigilia* és a *Pannon Tükör* című folyóiratok szépirodalmi rovatát vezeti. Mindeközben több különböző műfajú kötetten dolgozik párhuzamosan.

A „Vörös István-gép” tehát fáradhatatlan, járja újabb és újabb köreit. Nem véletlen a kötet címbe foglalt (ön)meghatározás sem (*A Vörös István gép vándorévei – Fejlődésregény*, 2009), hisz költőnket Tandori Dezsőhöz mérhető termékenység jellemzi, könyvei pedig nemcsak egymással, de a világ- és magyar irodalmi tradícióval, a beszédmódok, a klasszikus műfaji kódok és formai megoldások sokaságával is nyílt párbeszédet folytatnak, játékos példa erre a Lackfival közösen jegyzett *Apám kakasa – Változatok klasszikus magyar gyerekversekre* (2015). De a verseskönyvek mellett találunk az életműben elbeszélés- és novellásköteteket (pl. *Innenvilág*, 1992), nemzedéki regényt (*Gagarin avagy jóslástan alapfokon*, 2013), krimi (*Keresztelés özönvízzel – Befejezhetetlen krimi*, 2011), verses regényt (*Heidegger, a postahivatalnok*, 2003), drámakötetet (*Ördögszáj – Tíz dráma*, 2010), sőt, tanulmány- és kritikagyűjteményt is (pl.: *Lakatlan szigetek már nincsenek – Dicsérő kritikák*, 2001).

Majd negyed évszázada állandó szerzőnk, az elsőként az *Alföld*ben közölt szövegeit a *Szép versek*ben is többször viszontláthattuk az évek alatt, *A kísértethaló* című novelláját pedig, amelyet a 2016/2-es számban közöltünk, a legjobb folyóiratmegjelenéseket kéthavonta szemlélő *Szépirodalmi Figyelő* is újraközölte.

Sokrétűsége ellenére, ha Vörös Istvánra gondolok, első sorban költőként gondolok rá. A 2018/7-es *Alföld*-számban például *A koszorú és árnyéka* című szonett-koszorújával ismét megmutatta, hogy rászolgált a poeta doctus megnevezésre. Egy, az intellektualitást a közérthetőséggel, az eltérő kulturális tradíciókat egymással és az egyéni meggyőződésekkel, a vallási dogmákat saját hitelményével kibékíteni igyekvő költőről van szó, aki nem retten meg a komoly témáktól, de az íróniával mégis újra meg újra alkalmat teremt arra, hogy a jelentések az ellentétükbe forduljanak át. *Csak körbe, körbe*. „Minden vers: hazugság.” Minden vers. Hazugság.

Híreink

Idén november 5. és 7. között rendeztük meg a Debreceni Irodalmi Napokat, melynek a kultusz volt a fő témája. Margócsy István és Guld Ádám előadásainak, valamint a Bódi Katalin, Kukorelly Endre és Sepszi László részvételével megtartott kerekasztal-beszélgetésnek a szerkesztett szövege az *Alföld* 2019. márciusi számában lesz olvasható.

Az Alföld Stúdió őszi alkalmának sorát Krusovszky Dénes *Akik már nem leszünk* sosem című regényét értékelő eszmecsere nyitotta, majd némileg rendhagyó módon egy klasszikus alkotás, az 1971-es *Szerelem* s az alapját képező Déryszövegek értelmezésére vállalkoztunk, hogy aztán a tavalyi esztendő nagy vihart kavart alkotását, Kostyál Márk *Kojot* című easternjét járjuk körül. Decemberben a műhely tagjai Balaskó Ákos tavasszal napvilágot látott verseskötetéről (*Tejsav*) beszélgetnek.

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Tipográfia: Kass János

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége

Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; hirlapelofizetes@posta.hu — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.